

1.MÜƏSSISƏNİN ÖDƏMƏ QABİLİYYƏTİNİN TƏHLİLİNİN VƏZİFƏLƏRİ VƏ İNFORMASIYA MƏNBƏLƏRİ

Bazar iqtisadiyyatı şəraitində müəssisənin maliyyə vəziyyəti onun ödəmə qabiliyyəti ilə müəyyən olunur.Ödəmə qabiliyyəti də öz növbəsində bilavasitə üç fondun vəziyyətindən asılıdır:satış, mənfəət, dövriyyə vəsaitləri.

Müəssisənin maliyyə vəziyyətinə “mənfəət” və “satış” amilinin təsiri “məhsul satışından mənfəət planının yerinə yetirilməsi” və “məhsul satışı planının yerinə yetirilməsi” göstəriciləri vasitəsi ilə əks olunur.Dövriyyə vəsaitləri fondunun vəziyyəti onların yaradılma mənbələrinin tamlığından və vəsaitin istifadə istiqamətlərindən asılıdır.Dövriyyə vəsaitlərinin tamamlanma mənbələrinin tamlığının xarakteristikası üçün “xüsusi dövriyyə vəsaitinin çatışmazlığı (artıqlığı)” göstəricisindən istifadə edilir.

Göründüyü kimi mühasibat hesabatı məlumatları əsasında müəssisənin maliyyə-təsərrüfat fəaliyyətinin təhlili müxtəlif detallaşdırma dərəcəsində aparıla bilər.Müəssisənin iqtisadi potensialının vəziyyətinin və dinamikasının, nəticələrin və onlardan istifadənin səmərəliliyinin təşkilini əks etdirən göstəricilər sistemi və analitik cədvəllər bu istiqamətdə təhlilin əsasını təşkil edir.Dərin maliyyə təhlili çərçivəsində uçot məlumatlarının keyfiyyəti qiymətləndirilir və müəssisənin ödəmə qabiliyyətini xarakterizə edən əsas göstəricilər, onların hesablanması və analitik qiymətləndirilməsi aparılır.

Bazar iqtisadiyyatı şəraitində maliyyə təhlili aşağıdakı əsas metodlardan istifadə olunmaqla aparılır:

- 1)balansın hər bir mövqeyinin və ya ötən dövrün məlumatları ilə üfqi-müqayisəsi;
- 2)göstəricilərin strukturunun (hər bir mövqenin bütövlükdə nəticələrə təsirinin) şaquli təhlili;
- 3)bir neçə il ərzində göstəricinin trend təhlili.

Təhlil həm mütləq, həmçinin də nisbi göstəricilərə əsasən aparılmalıdır. Bu zaman müəssisənin nisbi göstəricilərinin hesablanması mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Müəssisənin maliyyə vəziyyəti müəssisənin vəsaitinin yerləşdirilməsi və istifadəsini xarakterizə edir. Bu maliyyə planının icra səviyyəsi, mənfəət və digər mənbələr hesabına, eləcə də istehsal fondlarının, xüsusilə dövrüyyə vəsaitinin dövrünün sürətləndirilməsi hesabına xüsusi vəsaitlərin tamamlanması ilə şərtlənir.

Maliyyə vəziyyəti, ilk növbədə, müəssisənin ödəmə qabiliyyətində, təsərrüfat müqavilələrinə müvafiq texnika və materiallara görə mal göndərənlərin ödəmə tələblərinin vaxtında təmin edilməsində, kreditlərin qaytarılmasında, fəhlə və qulluqçulara əmək haqqının ödənilməsində, büdcəyə ödəmələrin vaxtında köçürülməsi qabiliyyətində öz əksini tapır. Ödəmələrin vaxtında və tam aparılması təsərrüfat subyektinin ödəmə qabiliyyətinin xarici görünüş formasıdır. Maliyyə sabitliyi isə həmin halın daxili tərəfini əks etdirir.

Bazar iqtisadiyyatı şəraitində təhlil zamanı konkret müddətə və perspektivə ödəmə qabiliyyətinin hesablanmasına xüsusi diqqət verilməlidir.

Əgər ödəmə üçün vəsait öhdəlikləindən çox olarsa, onda müəssisə ödəmə qabiliyyətinə malikdir. Belə hesablamaları aparmaq üçün analitik malgöndərənlərlə hesablaşmalar üzrə hesablaşma hesabında vəsait çatışmazlığı, ssuda üzrə banka, maliyyə orqanlarına borcun gecikdirilməsi haqqında informasiyadan istifadə edir.

Yuxarıda qeyd olunduğu kimi, balansın likvidliyi səhmdarlar, banklar, malgöndərənlər tərəfindən müəssisənin maliyyə vəziyyətinin qiymətləndirilməsində mühüm meyar hesab olunur. Balansın likvidliyinin təhlili və ona nəzarət yalnız hesablaşmaların cari vəziyyəti ilə deyil, eləcə də onun gələcək perspektivi ilə xarakterizə olunur. Ona görə də müəssisənin ödəmə qabiliyyətinin təhlili qarşısında aşağıdakı əsas vəzifələr qoyulur:

1) müəssisədə maliyyə resurslarından istifadənin obyektiv qiymətləndirilməsi və təhlili;

2)müəssisənin maliyyə vəziyyətinin yaxşılaşdırılması üçün daxili ehtiyatların müəyyən edilməsi;

3)müəssisə ilə xarici maliyyə, kredit orqanları arasında münasibətlərin yaxşılaşdırılması;

Mühasibat balansı (1 sayılı illik və rüblük hesabat forması) müəssisənin ödəmə qabiliyyətinin təhlili üçün əsas informasiya mənbəyi hesab edilir.Bu istiqamətdə dərin təhlil aparmaq üçün balans əlavənin (5 sayılı illik hesabat forması) məlumatlarından da istifadə edilir.